

שיעור כללי

הלולב הקנרי

[דרך העיון יתבארו כמה עניינים וסוגיות בפרקנו]

נעסוק היום בעז"ה בענין כשרות הלולב הקנרי [זהו זן של לולב שאין רגילות לאכול את פירותיו ויש כמה שינויים בינו לבין עץ התמר הרגיל וראה טבלת שינויים בעמוד האחרון] שדנו בו הפוסקים רבות ודרך העיון יתבארו כמה סוגיות בפרקנו.

סוגיות הגמ' בפרקנו

גמ' לב.

- ראה גמרא לב. 'רבי יהודה אומר' עד סוף העמוד 'שמע מינה'.
- וראה תוס' ד"ה 'דרכיה' וראה בערוך ערך כופרא וראה חידושי 'אהל משה' [נמצאים בילקוט מפרשים בסוף הגמרא].
- וראה תוס' שם ד"ה 'כפת כתיב' ותוס' בפסחים לו. וכפות תמרים כאן.

גמ' לג.

- ראה גמ' 'ת"ר ערבי נחל הגדילין על הנחל' עד לד. 'הלכה למשה מסיני' וראה תוס' שם בד"ה 'ורבנן'.
- וראה רא"ש סי' יג' הקטע המתחיל 'ת"ר ערבי נחל' שחולק על התוס'.

גמ' לז.

- ראה בגמ' 'אמר ליה רבי ירמיה לרבי זריקא מאי טעם' עד 'הואיל ובמינו גבוה מכול'.
- וראה רמב"ם פ"ז מלולב הלכה ו' ורבנו מנוח שם וראה מאירי בסוגין.

הסוגיה בערלה והדיוקים לסוגייתנו

- ראה משנה ערלה א, א ופירוש המשנה להרמב"ם שם.
- וראה ירושלמי לגבי אתרוג דמצוה.
- וראה רא"ש הלכות ערלה סימן ב'. ומעדני יום טוב שם.
- וראה חידושי חתם סופר סוכה לה. ד"ה ללמדך.
- וראה מה שהאריך בשו"ת הרצבי ח"ב סימן קח שהאריך בענין. וראה עוד שו"ת שאלת שלמה ח"א סימן סג'

מקורות נוספים

- ביאור הפסוק 'ולקחתם לכם' ברמב"ן וברבנו בחיי.
- מדרש רבה על 'ולקחתם לכם'.
- ספר שבולי הלקט בענין ההדסים והערבות
- ושו"ח תרנא יא וט"ז שם וביאור הגר"א שם.

תוספות מסכת פסחים דף לו עמוד א

והא דגבי לולב (סוכה דף לב.) כ"ע מודו דכפת כתיב ולא אמר כפות קרינן ויצטרך שני לולבים ליטול אורי"י משום דהתם סמכינן אקרא פרי עץ הדר דלא משמע אלא חד לך מודו התם כ"ע דדרשינן מסורת.

כפות תמרים מסכת סוכה דף לב עמוד א

ואפשר דהטעם הוא משום דפתח קרא בפרי עץ הדר וסמך ליה כפת תמרים והס' הנאות דהי"ל להתחיל בכפות תמרים וענף עץ עבות וערבי נחל ואח"כ יאמר פרי עץ הדר דלולב ומיניו שנטלין ביד א' והם מצות רבים הו"ל לאקדומי וכן הקדימן התנא גם לענין ברכה אנו אומרים על נטילת לולב ולמה הקדים הכתוב לפרי עץ הדר אלא כדי לסמוך לו כפות תמרים לדרוש סמוכין דכשם דפרי עץ הדר הוא אתרוג א' הכי נמי כפת הוא א' ודרשי' מסורת לכ"ע. ושוב ראיתי בתוספות פסחים (דף לז) ד"ה עוני דכתבו כעין זה ודוק:

הערוך

שומר לסרי אימת הוי בכופרי^(א). בפ' הכונס צאן לדירי כנסרא כיצד משלמת (ביק נימ:) האי דקין כופרא מאי משלם א"ל דמי כופרא והא הוה תמרי א"ל דמי תמרי א"ל והא לאו תמרי שקל. סי' כל זמן שהפרי רך ולא נגמר נקרא כופרי. וי"א א כסניות כעין זה^(ב) – כפי מקום שנהגו בגמ' מרכיבין דקלים^(ג) (פסחים נ"ו רע"א) מנחי כופרא דיכרא לנקובתא^(ד) סי' רב אחא (אמר)^(ה) לא היו זורקין בו כלום ולא היו מנקבין אותו אלא מנחי כופרא ענף דדיכרא לנקובתא^(ז) שבנקב שמוציא בו^(ח) ונותן בו ענף אחת. הגעוץ קרי זכר. והנקוב נקבה. ס"א בע' נסן – אסכוה^(ט) כופרי (כתובות י"ג) כבר פירשנו בע' חכמ. * [אחי"ה ממה שמציין רבינו זה דכתובו' מוכח שכיון למה שסי' בע' אסכוה כפי גי' כ"י הי"ב שם שענין כופרי חריות של דקל וכ"ה בע' חכמ על כן נגורנו אחר עה"ק שניב שהיה מסדר הכל תהת סוג ערך אחד אבל בדפ"ע התחילו בדבור כפי מקום שנהגו מנחי וכו' ערך מיוחד ובאמת הוראת כופרא היא בליע בשני ענינים * הניצנים שכתמר השמורים כמו בקרום ע"ן מ"ש הרמב"ם שהבאתי בע' כפניות. (ב) חריות וענפי הדקל הנחתכין von der Rispe abgeschnittene Ruten. וכפי היראה ראשונה כופרא או כופרא (וכדאי' בה"ג הובא בע' נסן וכ"ה כפי ר' ניסים בברכות ל"ז: בשם בה"ג וכפי ר"ח בפסחי' ג"ו.) שמות נדרסים הם ואחד הוא עם מלע שפי' בליע כמו כופרא בשתי הוראותיו ועיי' נסן. ושם מבורר ג"כ ענין הרכבת דקלים שמהם זכר ומהם נקבה וכן סי' הרמב"ם בפיי"ט לפסחים וז"ל והוא שתולין יחור של דקל זכר על דקל נקבה וזה מסודרם אצל בעלי העבודה וזהו ענין אמרם מרכיבים דקלים ע"כ ועיי' ג"כ מ"ש סופר רוסי Amm. Mar.

הערוך השלם עמוד מס 301 ד נתן בן יחיאל כרומא הורפס עיי' תכנת אוצר החכמה

מצוה מן המובחר לאגוד לולב והדס וערבה ולעשות שלשתן אגודה אחת, וכשהוא נוטלם לצאת בהן ה מברך תחלה על נטילת ו לולב
הואיל וכולן סמוכין לו

רבינו מנחם - ספר המנוחה הלכות שופר וסוכה ולולב פרק ז הלכה ו

כתב הרב וכשהוא נוטל לצאת מברך על נטילת לולב הואיל וכלן סמוכין לו. אמר המפרש ויש שתמהו על הרב איך הניח טעם דגמרא
שמפרש הואיל ובמינו גבוה מכלן וכתב טעם אחר שאינו בגמרא שלנו ואני אין אני רואה בזה תימה כלל שהרב ז"ל פירש הואיל ובמינו
גבוה מכלן כלומר מאחר שהוא גבוה מכל שאר המינין הרי הן כטפלה לו הוא עיקר וכל שהוא עיקר ועמו טפלה מברך על העיקר ופותר
את הטפלה.

בית הבחירה (מאירי) מסכת סוכה דף לו עמוד ב

כשהוא בא ליטול ארבעת המינין אינו מברך אלא על הלולב שהוא עיקר האגד וכולם טפלים לו הואיל ובמינו גבוה מכלם אם שהאילן
שלו גבוה משאר אילנות אם שהוא צריך שיהא יוצא מן האגד על כל אותן הנאגדים עמו ולדעתי אמר שהוא גבוה מכולם בערך המעלה
וזהו לדעתי שאמר במינו כלומר באותם הנאגדים עמו שרומזים על איזה חסרון אם בריח אם בטעם אם בשניהם והלולב שהוא בעל
הטעם שרומז על מין החכמים הבלתי שלימים הוא גבוה מן הנרמז באחרים שבאגד ורמז באגד שיהו לאגודה אחת לעבודת האל
והאתרוג שהוא רומז על השלם במיני חלקיו אינו נכלל עם השאר ולא באה הברכה עליו למיעוטו שהעולם נידון אחר רובו וכי רובו על
הלולב הואיל וגבוה מכולם במינו כמו שרמזנו וכבר כתבנוה בארוכה בקצת חבורינו ואם לא אגד את הלולב אלא שיצא בהם בזה אחר
זה מברך על כל אחד ואחד בפני עצמו בשעת נטילתו כמו שביארנו :

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת ערלה פרק א

רב חונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו שיהא חייב בערלה. חזר רב חונא ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה. ולא כן תנינן [ויקרא
כג מ] ולקחתם לכם ולא מן המצוה תמן ולקחתם לכם בדמים לא מן המצוה. ברם הכא כמה דתימר גבי שופר [במדבר כט א] יום תרועה
יהיה לכם מ"מ. וכא [ויקרא יט כג] שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל מ"מ. מה בינו למשמר פירותיו לעצים. כשם שהוא רוצה בפרי
כך הוא רוצה בעצו. ברם הכא רוצה הוא בפרי ואינו רוצה בעצו. ועוד מן הדא דא"ר חנינא פרי אם אומר עצו אין אדם יוצא בה ידי חובתו
בחג. מה דמי ליה זית שנטעו להדליק בו בחנוכה.

פני משה מסכת ערלה פרק א הלכה א

אתרוג שנטעו מתחילה שיהא למצוה מהו שחייב בערלה. וחזר רב הונא ופשט לנפשיה שחייב בערלה דלא אימעות נטיעה למצוה מן
הכתוב ופריך ולא כן תנינן ומייתי לה לקמן בריש לולב הגזול דדריש ולקחתם לכם ולא מן דבר שהוא למצוה כגון של מעשר שני וכיוצא
בו ומשני דתמן שפיר הוא דדרשינן ולקחתם לכם בדמים ולא מדבר שהוא כבר למצותו אבל הכא דינו כמה דתימר בשופר של מצוה
שאם תקע בו יצא דדרשינן יום תרועה יהיה לכם מכל מקום וכן הכא דכתיב שלש שנים יהיה לכם ערלים לכם מכל מקום ואפי' בנטוע
בתחלתו למצוה :

מה בינו למשמר פירותיו לעצים. דפליגי לעיל בהא לענין מעשרות ואימא הכא נמי לענין ערלה דזה נטעו בתחילה שיהא משמרו לשם
מצוה וקאמר דלא דמי דהתם כשם שהוא רוצה בפרי כך הוא רוצה בעצו דהא עיקר הנטיעה לעצים היא וכדפרישית לעיל אלא שהוא
משמר גם להפירות שעלו בו ואינו מפקיר אותם אבל הכא מה שהוא משמרו משום הפרי הוא ובפרי הוא שרוצה ולא איכפת ליה בעצו :

ועוד מן הדא דאמר ר' חנינא. עלה. פרי אם אומר עצו אין אדם יוצא בה ידי חובתו בחג. כצ"ל. ותיבת בפסח שבא בכאן בספרים בטעות
הוא דמה שייך פסח לכאן כלומר דר' חנינא פירש בה בהדיא דלפרי עיקר כוונתו לזה שנטעו שאם אומר אתה לעצו הלא אין אדם יוצא
בה י"ח בחג בהעץ של אילן אתרוג וא"כ הדין בו לענין ערלה ככל אילנות שנטעו בשביל הפרי שלהן וחייבין בערלה :

הלכות קטנות לרא"ש (מנחות) הלכות ערלה סימן ב

אבל אם נטעו למצוה ו (מ) ללולב ולאתרוג חייב.

מעדני יום טוב הלכות קטנות הלכות ערלה סימן ב ד"ה [מ]

[מ] ללולב ולאתרוג חייב. תמיהני למה יהיה חייב ללולב כיון שאינו רוצה במאכל דמ"ש מלקורות וכו' משום דבעץ הלולב עושה בו מצוה מש"ה נעשה
הפרי שבאילן עיקר וכוונתו אינו כלל לפירי ודקדקתי בירושלמי ולא מצאתי שם שהזכיר לולב כלל רק אתרוג וזה לשונו רב הונא שאל אתרוג שנטעו
למצותו מהו שיהא חייב בערלה חזר רב הונא ואמר אתרוג שנטעו למצותו חייב בערלה ולא כן תנינן וכו' כמה דתימר גבי שופר יום תרועה יהיה לכם
מ"מ וכן שלש שנים יהיה לכם ערלים לא יאכל מ"מ מה בינו למשמר פירותיו לעצים כשם שהוא רוצה בפרי כך הוא רוצה בעצו ברם הכא רוצה הוא
בפרי ואינו רוצה בעצו ע"כ ולא זו דלא נקט כלל לולב אלא אף זו דאדרבה משמע מינה דלולב דרוצה בעצו שאינו חייב בערלה וטעמא דבאתרוג חייב
משום שרוצה עכ"פ בפרי וכך מסיק נמי התם דנוטע זית למנורה שבב"ה (לאפוקי דחנוכה שאינו ד"ת כדאיתא בירושלמי) הוה דומיא דאתרוג והיינו נמי
מה"ט דרוצה הוא בפרי מכל מקום ותו איכא למשמע נמי מהא דבעי התם מה דמי ליה פירות לאתרוג ומסיק זית למנורה ולמה לא קאמר דקל ללולב דמי
ליה אלא ודאי דא"נ דלא דמי ליה ודוחק לומר דמש"ה לא קאמר לולב לפי שהוא בכלל אתרוג למצותו כיון דד' מינין מעכבין זה את זה ועוד תדע דאילו
לולב דינו כמו אתרוג ה"ל להירושלמי להשמיענו רבותא ולימא דקל שנטעו למצותו שחייב בערלה ואתיא אתרוג במכ"ש דהא דקל שאין רוצה בפרי חייב
אתרוג שרוצה בפרי לא כ"ש אלא ודאי דא"נ דדוקא אתרוג הוא שחייב אף על פי שנטעו למצותו דמ"מ בפרי הוא רוצה אבל דקל שנטעו ללולב פטור
מן הערלה כיון שרוצה בעצו ושוב ראיתי שהרמב"ם בפרק עשירי מהל' מעשר שני כתב הנוטע למצוה כגון שנטע אתרוג ללולב או זית למנורה חייב

בערלה ע"כ ואף על פי שאפשר לומר דלא אתי לאפוקי דקל ללולב אלא דנקט מאי דאיתא בהדיא בירושלמי כדרכו להעתיק דברי הגמרא מ"מ נ"ל מה שכתבתי ועיין בד"ח:

חנתם סופר מסכת סוכה דף לה עמוד א

בירושלמי דערלה מספקא לר"ת הנוטע לאתרוג של מצוה אי חייב בערלה ומסיק דחייב אף על גב דכתי' ונטעתם לכם מ"מ דוקא היכי דכתי' ולקחתם לכם לקיחת לכם לא שייך באי' הנאה וכדומה אבל נטיעה לכם הוה כמו יום תרועה יהי' לכם שוב הקשה דלפטור מטעם שלא נטע למאכל כמו נוטע לעץ ולקורות ות' הכא ע"כ לשם פרי נטעו דאתרוג של מצוה צריך פרי דוקא וכן הנוטע אילן זית למנורת בהמ"ק חייב מה"ט דע"כ צריך לפרי ועיי' לחם חמודו' בהלכות ערלה שהקשה על הרא"ש והטור דמחייב' גם בנוטע תמר ללולב של מצוה והתם אינו צריך לפרי ושפיר י"ל דהוה כנוטע לעץ ולקורות ואולי ס"ל דבעי' כפת תמרים דוקא ואם משמש תמרים מעשה עץ אינו יוצא בלולב שבו.

שו"ת הרצ"ב אורח חיים ב סימן קח

ע"ד השאלה בענין הלולבים המצויים במושבה מהדקלים הנקראים דקלים קנריים ומין דקל זה אינו מגדל תמרים טובים כמו שאר דקלים ילידי הארץ רק שצומח בו פרי קטן שכמעט אינו ראוי לאכילה, ונסתפק כת"ר אם לולב זה כשר ויוצאים בו ידי חובת לולב, דיש לדון בו דמדוכתיב כפת תמרים י"ל דלאו כפת תמרים הוא.

הנה בהשקפה ראשונה היה מסתבר לי דהא דכתיב כפות תמרים לאו דקפיד קרא שיהיו גדלים באילן זה תמרים דוקא, אלא על מין אילן קפיד רחמנא דהכפות יהיו מאותו מין אילן של תמרים אבל לא דצריך שיהיו גדלים בו תמרים ממש, ואילן זה הלא הוא ממין דקל הנושא תמרים. ודוגמא לדבר מצוינו בהא דאמרינן (בשבת כח) שאין כותבין תפילין על עור בהמה טמאה דכתיב: למען תהי' תורת ד' בפין - מדבר המותר בפין, ומ"מ הדין הוא דכותבין על עור נוי"ט דטהורין וכמבואר בשו"ע או"ח (סימן לב סעיף יב) דהא דכתיב מן המותר בפין היינו ממין המותר לפין כמו כן יש לדון דכפות תמרים היינו כפות ממין התמרים.

אבל ראיתי להחת"ס בחידושו על סוכה (דף לה ד"ה ללמדך) שמביא קושית המעי"ט שתמה על הרא"ש בהלכות ערלה שפוסק דהנוטע דקל ללולב חייב בערלה וכן הוא ביו"ד (סימן רצד סעיף כד), ועי' תמה דבירושלמי אמרינן דהנוטע אתרוג למצוה חייב בערלה דאתרוג הרי פרי הוא אבל לולב לאו פרי הוא ועץ בעלמא הוא, והרי קיי"ל דהנוטע לעצים פטור מן הערלה, ומכח זה דוחה הלכה למעשה דין זה של הרא"ש ופוסק דהנוטע לולב פטור מן הערלה. ואומר החת"ס דכמו דאמרו בירושלמי בטעמא דהנוטע אתרוג למצוה חייב בערלה משום דלמצוה צריך פרי דוקא, ונמצא דהנטיעה היתה לשם פרי, כן אותו הטעם שייך גם בלולב דהא כתיב כפת תמרים, ואם משמש תמרים מעשה עץ אינו יוצא בלולב שבו דשוב אינו כפות תמרים, ע"כ. מבואר מתוך דברי החת"ס דיש קפידא שהלולב יהיה מאילן מגדל פירות דוקא ואם היה חושב עליו שיהיה לעצים לא היה יוצא גם בהלולב שבו, וא"כ הדברים קו"ח דמכש"כ אילן דקל שאין לו פירות כלל שאין יוצאין בלולבו בחג.

ולע"ד יש לדון טובא אם יש לדמות לולב לאתרוג, ואקדים לשון הירושלמי פ"ק דערלה רב הונא שאל אתרוג שנטעו למצותו מהו, ותוכן דברי הירושלמי, דהיה ס"ד לומר דהנוטע למצוה יחשב כאילו נוטע לסייג דאין הנטיעה לשם מאכל, ומסיק דנוטע לסייג הרי הוא רוצה בעצו ועיקר הנטיעה אינה בשביל הפרי אבל כאן בנוטע אתרוג למצוה הרי התכלית הוא הפרי לא העץ, ומה דאומר הירושלמי פרי אם אומר עשו אין אדם יוצא יד"ח בחה"ס - היינו דמוסיף ביאור דמה שהוא רוצה באתרוג הוא בשביל שהוא פרי דוקא דאם היה עץ לא היה יוצא בו ומכיון דמה שהוא יוצא בו הוא משום דפרי הוא, הרי נמצא דנוטע כדי להשתמש בפריו בתורת פרי, ולכן חשיב הנטיעה לשם עץ מאכל וחייב בערלה. והנה סברא זו לא נמצאת בנוטע ללולב, דאם הנטיעה היא רק בשביל הלולב הרי נמצא תכלית נטיעתו לא בשביל להשתמש בפרי הנטיעה דלולב הוא עץ בעלמא ואין דעתו על הפרי כלל, ואף אם נניח דלא יוכשר לולב אלא אם גדל על אילן הנושא פירות התמרים, מ"מ סוף סוף אין דעתו בנטיעה זו להשתמש בפרי האילן, וצדקו מאד דברי המעי"ט דנוטע ללולב הרי הוא כנוטע לסייג, ומה שהחת"ס אומר ואולי ס"ל (להרא"ש) דבעינן כפת תמרים דוקא ואם משמש תמרים מעשה עץ אינו יוצא בלולב שבו, היה נראה לי לדון דבנוטע דקל לסייג ולקורות ולעצים דבדואי פטור מערלה, מ"מ הלולב שבו לא יפסל למצוה. ואף דהניח ליסוד קיים דתנאי יש בהכשרו של לולב שיהא גדל באילן נושא פירות תמרים, לכאורה אין המחשבה לעצים מפקיעה תורת פרי מהתמרים, לא מיבעיא למ"ד דהמשמר פירותיו לעצים הפירות חייבין במעשרות הרי מבואר דבכלל פרי הם - ואפילו למ"ד דפטורין ממעשרות לאו משום דפליג ואומר דלאו פרי הם אלא דמחשבתו לעצים פוטרת ממעשרות, אבל לענין ברכה ודאי דפרי הם ומברכין עליהם בורא פרי העץ, ולא גריעי הני תמרים מהא דמבואר בשו"ע (סימן רג סעיף ד) על פירות שמוציאין אילני סרק שהכל, וכן בסעיף ה בני אסא אף על גב דבשלות והויין כפירות אינו מברך אלא שהכל, וכתבו המג"א והט"ז (ס"ק ב) אבל דבר שטוב לאכילה כמו אותן שכתבתי לעיל פרי גמור הן ואף על פי שגדלין על אילני סרק, עכ"ל המג"א. ולכאורה מכש"כ הני פירות הגדלין באילן הנוטע לסייג ולעצים דמברכין עליהו בורא פרי העץ וכן נהוג בפעיה"ק בפרי הצבר הגדל על נטיעות הנטועים לסייג שנוהגים כהוראת הגאון מבריסק לברך עליהם בופה"ע. ובנדה (דף נ) ארבע"ח א"ר יוחנן עולשין שזרען מתחלה לבהמה ונמלך עליהן לאדם צריכות מחשבה לכשיתלשו. ויעו"ש בתוס' שכתבו משמע דסתמא לאדם קיימי או לתרווייהו ואפ"ה כי זרען לבהמה פקע שם אוכל מיניהו, ע"כ, הרי דבוזרען לבהמה פקע שם אוכל מהפרי, י"ל דהיינו דוקא בעולשין שהם עשבים בעלמא ואהני להו מחשבה להפקיע מהם שם אוכל אדם, אבל פירות המיוחדין לאדם וטובים לאכילת אדם מסתבר דלא בעינן מחשבה לאוכל אדם, וכן משמע מדנקט עולשין ולמה לא נאמר בעצי פרי שננטען לסייג דבעינן בהו מחשבה, משמע דהני לא בעו מחשבה כלל דסתמן לאכילת אדם עומדין ועכ"פ אם תולשן לאכילה הרי בודאי דמברכין עליהו בופה"ע דכבר יש להם מחשבה ג"כ.

ומה"ט נראה לי דבנוטע דקל לסייג ולעצים לולב שבו כשר למצוה דשפיר נקרא כפת תמרים דהא אם יקח הני תמרים לאכילה מברך בופה"ע אף אם חשב עליהם לעצים, ונראה דיש הבדל בין דין ערלה ובין דין לולב דבעינן שיהא גדל באילן נושא פירות, דבערלה גלי קרא דמצריך שהנטיעה תהיה לשם הפרי ואפילו אם באמת הוא עץ מאכל ונושא פירות גמורין לא יתחייב בערלה אלא שיהא הנטיעה במחשבה זו, או גם סתמא חייב משום דסתמא הוי כלשמך של פירות לאכילה, אבל כל שהנטיעה לא היתה למטרה זו לשם הפרי אינו בדין ערלה, משא"כ תנאי דלולב שיהא כפות תמרים אין לנו כאן עסק בכונת נטיעה לשם פרי אלא תנאי הוא בלולב שיהא גדל באילן הנושא פירות, וא"כ אף שהנטיעה היא שלא לשם הפירות, מחשבה זו אינה פוגעת בתנאי דמצות לולב שיהא גדל באילן נושא פירות, דגם בנוטע לסייג אף שאין כאן דין ערלה מ"מ הלולב כשר דסוף סוף הרי יש בו פירות שמברכין עליהם בופה"ע אם יאכלם, ולפ"ז אין דין לולב כדין אתרוג, דדוקא באתרוג אומר הירושלמי דלהכי יש דין ערלה בנוטע אתרוג למצוה משום דאם אמר עשו אין אדם יוצא ידי חובתו בחג הסוכות, כלומר דהא נוטע להשתמש באתרוג שיהיה לו תורת פרי דאם היה עץ לא היה יוצא בו וא"כ הרי (נוטע לשם פרי) כונת נטיעה למצוה אתרוג היא גופה מחשבת נטיעה לפרי, אבל מחשבת לולב לאו מחשבה דפרי הוא אלא להשתמש בו בתורת עץ בעלמא ואין מחשבתו לעצים מבטלת התנאי דיש בלולב שיתגדל באילן נושא פירות שהרי באמת יש עליו פירות אף שלא נטעו אדעתא דהכי.

ובלא"ה גם אם היה הדין דמחשבה לעצים מבטלת הפרי מתורת אוכל, ג"כ היה מקום לדרון דאין הלולב פסול בשביל כך אפילו אם היה הדין מוחלט דבעינן שיגדל באילן נושא פירות, דהגע עצמך דאם תולש הפירות כשהן סמדר לדין דק"ל דסמדר אינו פרי ומכש"כ אם נתלש קודם שהגיע לסמדר האם יש לצדד להלולב פסול, הא בודאי זה כפת תמרים דהא אילן זה מגדל תמרים אלא שנתלשו קודם זמן, א"כ מה שנתבטלו מתורת פרי ע"י מחשבת עצים לא גרע מאם תלשן לגמרי, ולא תהא עקירה במחשבה גדולה מעקירה שבידים ממש, שהרי בכל רגע בידו לתלוש ולאוכלו בברכת פרי העץ וכיצד נאמר שאין זה בכלל כפת תמרים בזמן שיש בו תמרים, ודינן כתמרים לברך בופה"ע.

ב. ובישוב דברי הרא"ש דבנוטע ללולב חייב בערלה ראיתי בספר חזון איש דברים ראויים לאומרם דכוונת הרא"ש הוא לאפוקי מהס"ד דירושלמי דהנוטע למצוה פטור משום דכתיב לכם, ולפי"ז היה הדין נותן דאפילו אם חושב לאכול אחר החג האתרוג מ"מ היה פטור מערלה משום דכתיב לכם דהוי מיעוטא ולא מן המצוה והוה סד"א דכל שנוטע למצוה מוציאתו מדין ערלה אפילו ככה"ג שדעתו גם לאכילה - ומסיק הירושלמי דהאי קרא דלכם לא אתי למעט מצוה - וממילא דלפי הס"ד גם בלולב שדעתו לאכול התמרים נמי סד"א דלכם ממעט דכל שהנוטע למצוה פטרתו מערלה אף על פי שיש בזה אכילת פירות מ"מ המצוה פוטרת, ורק למסקנת הירושלמי דלכם לא ממעט מצוה שוב הדר דינא דמצוה אינה פוטרת, ולזה אומר הרא"ש דלבתור דגלי קרא דמצוה אינה פוטרת שוב הדין דאתרוג למצוה וכן לולב למצוה חייב בערלה היכא שיש בו אכילת פירות אבל לא מדבר כלל ככה"ג דנוטע ללולב בלי כונת אכילת פירות.

ולפי"ז שוב אין רמז משיטת הרא"ש דיש קפידא בלולב שיגדל דוקא בדקל נושא פירות דמה שאומר הרא"ש דנוטע ללולב חייב בערלה היינו בדאיכא אכילת פירות, אלא דמ"מ היה ס"ד דלכם ממעטו משום כונת נטיעה למצוה אף דאיכא אכילת פירות, והרא"ש רצה להשמיענו לאפוקי מכפי הס"ד ולומר דלכם אינו ממעט מצוה וכל שיש אכילת פירות חייב בערלה.

....

ונחזור לעיקר השאלה בדקל שמטבעו אינו נושא פירות אי לולבו כשר דכפת תמרים כתיב, לכאורה יש לדרון דתליא בפלוגתא דקמאי דפליגי בערבי נחל, ואקדים סוגית הגמרא סוכה (דף לג) תניא אידך ערבי נחל אין לי אלא ערבי נחל של בעל ושל הרים מניין ת"ל ערבי נחל - מ"מ, אבא שאול אומר ערבי - שמים: אחת ללולב ואחד למקדש וכתבו התוס' שם (דף לד) ולפי"ז צריך לזהר שלא ליטול ערבה ללולב אא"כ גדילה על הנחל, דשתי דרשות מערבי. וכן משמע דשיטת רש"י והרי"ף דלכתחלה מצוה דוקא בערבי נחל הגדלים על הנחל, אבל הרא"ש כתב לא ראיתי לרבתי שיהיו מצווין להביא ערבה הגדילה על הנחל, ונ"ל לפרש דערבי נחל הגדילות על הנחל כלומר ממין הגדל על הנחל דהיינו ערבה שרובה גדילה על הנחל למעוטי צפצפה הגדילה בהרים, וכן משמע מתוך דברי הרמב"ם פ"ז מהל' לולב ה"ג.

הנה שיטת הרמב"ם והרא"ש דהא דכתיב ערבי נחל אין הכוונה שיהיה מקרא זה שכתוב כפת תמרים לא דקפיד קרא שיהיו גדילין בו תמרים דוקא אלא כפת מדקל שהוא ממין הגדל תמרים, ולפי עדותו של הרא"ש כן נהוג מעולם. וא"כ מסתבר דגם בכפת תמרים לא צריך שיגדלו עליהם תמרים, דלא קפדה תורה אלא על המין שיהא הדקל ממין זה.

שוב ראיתי שהחת"ס עצמו (ברך ל"ד ע"ב ד"ה ר' ישמעאל) כתב בתוך דבריו וז"ל: ומפני זה נ"ל נוהגים להדיא בלי פקפוק ליקח לולבים הגדלים במדינתנו אשר לעולם לא יוציאו תמרים מ"מ מיקרי כפת תמרים כי המין נקרא כן.

רמב"ן ויקרא פרק כג פסוק מ

ופשוטו של מקרא יאמר שנקח לנו פרי עץ הדר ונקח כפות תמרים וענף אחד מעץ עבות וענף אחד מערבי נחל, והנה הם אחד מכל מין, כי כפות תמרים מחובר אל ולקחתם לכם שהם הרבים, כי הלכה היא כרבי עקיבא שאומר (סוכה לד ב) כשם שלולב אחד ואתרוג אחד כך הדס אחד וערבה אחת. ולכך תרגם אונקלוס בכולן בלשון רבים, מחובר אל "ולקחתם לכם" שהם הרבים:

רבינו ויקרא פרק כג פסוק מ

ומלת "תמרים" לפי שהם שנים זכר ונקבה, ואם לא ינטעו כן לא יחיו, כי בכל המינין כלן גם בצמחים גם בדומם מצינו בדרך הטבע זכר ונקבה.

ספר שבלי הלקט סדר חג הסוכות סימן שנת

מצאתי בתשובות הגאונים ז"ל ושאלתם לולב שהיה גבוה ג' אמות וערבה שהיתה גבוה ב' אמות מהו שיצא אדם ידי חובתו בהן כך דעתי נוטה שאין אדם יוצא באותה אגודה שאין להגדיל הערבה על ההדס אלא בשיעור שוה דאמר ר' יהודה אמר שמואל שיעור הדס וערבה שלשה ולולב ארבעה כדי שיהא הלולב יוצא מן ההדס טפח ושיעור ערבה הואיל וגדולה על ההדס יותר מדאי פוסל את האגודה ושיעור הדס וערבה אין לפחות משלשה אבל פעמים שמוצא הדס עבות ד' טפחים או ה' והערבה נעשית כמידתו... ועוד יש לנו ללמוד שאין להגדיל הערבה על ההדס לפי מה שדרשו רז"ל פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג יש בו ריח ויש בו טעם כך ישראל יש בהן בני אדם שהן בעלי תורה ומעשים טובים. כפת תמרים אלו ישראל מה תמר זה יש בו טעם ואין בו ריח כך ישראל יש בהן בני אדם שיש בהן בעלי תורה ואין בהן בעלי מעשים טובים. וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס יש בהן ריח ואין בו טעם כך ישראל יש בהן בני אדם בעלי מעשים טובים ואין בהם תורה וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה לא ריח ולא טעם כך ישראל יש בהן בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים אמר הקדוש ברוך הוא לאבדם אי אפשר אלא יהיו כולם אגודה אחת ויכפרו אלו על אלו לפיכך משה מזהיר ישראל ואומר להם ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' יתברך שמו של הקדוש ברוך הוא שרצה לזכות את ישראל ונתעסק בהן עשות מה שאינן אבל הגדיל את שאינן בהן על שיש בהן חלילה ולא תיעשה

שאלת שלמה ח"א סג'

ד) ואיך לרחוץ ולומר דמעיקרא דדינא פרכא. דהא דכ' כפות תמרים בבורה אין תמרים שם הפרי אלא שם האילן כמו הכתוב (שמות ט"ז) ומכזה (ל"ג) ושבעים תמרים מהרנס אונקלס שבעין דקלון וכן רכש סעודי גאון מהרנס שבעוני כפת תמרים, ל"ג אלכנ"ל וכן ושבעים תמרים הוא מהרנס, שבעוני אלכנ"ל וחי"כ חף חי אמרי' דבעי' הכ' קרא דכתיב מ"מ אין מובאר מן הכתוב דבעי' שגדלו תמרים על האילן, זה יחסא דסא אילן-תמר הוא רק כשם עליו תמרי' אבל כשאין עליו תמרים לאו תמר נקרא אלא אילן סרק ורואה לזה שהרי מותר להרכיב מאלין סרק ע"ג סרק אעפ"י שאינו מיט (רמ"א בש"ע יור"ד ר"ט סע"ו ו') משום דכין שאין גדלים עליו פירות אין שמו עליו אלא כלהו אילני סרק חד מינא קין.

והנה כ"כ תורת ניר בקוננ' שמת הגעין כשם תמר כ' כי תמר שם האילן ותמרה שם הפרי ולא כ' שם ראויה לזה. והא"ל הוציא כן מלה"י ויחזקאל מ"א י"ח ועשו כרובים ותמרים, ותמרה בין כרוב לכרוב, אולם משם נראה להפך כי גם האילן היחיד נקרא כשם תמרה ואילנות רבים נקראו תמרים. ומתחלה חזר הכתוב שעשו כרובים ותמרים והחזיב לין מקומם שהיו עשים זו לזר שני כרובים ובין כרוב לכרוב היה תמרה אחת. וזו ש תמרה בלי נקבה לפי... אלא ה' תמר ממש אלא לזר של זרה תמר. —אולם במשנה מליני תמרה על שם הפרי כזכרים פ"א מ"י מתמרות כבעמקין דמזלי ריש פ"א טבלת התמרה ובכלים פט"ז ובשווקין פ"א ח"ג ומ"ה ובכמדבר רבנא פרט' ג' מה תמרה זו אין בה פסולת.

אולם מליני במקרא שהפירות נקראים על שם האילן כמו תפוח נקרא האילן של' כתפוח בעני היעד, וכן תחת התפוח שוררתין וכן גם תמר ותפוח כל עני היעד יבשו ומליני שם תפוח על הפרי רשדתי בתפוחים וכן ריה אפך בתפוחים וכן תפוחי והב בתפוחים כספ. — ואף אלא מליני במקרא שם תמרים על הפרי אבל המלכות בלשון החכמים במשנה ובברייתא כהנ"ל וזה היו בעלי הלשון האמתיים כדי רמזים צפוי' ריח תרומות, ולפי"ז טוב ו"ל דכפות תמרים דקרא תמרים של פני קממר שכל שם הפרי טוב וקרא האילן תמר. וכן גנמי' סוכה ל"ב פריך דאומא [כפת תמרים] תחתי כפי דתמרי (פרש"י מנבדות של תמרים) משמע דתמרים דוקא פרי הוא, אלא ש"ך לוחו ומומר דר"ל מה שנקרא בלשונם כפי דתמרי אבל קרא ר"ל כפות של אילנות תמרים והם כפי דתמרי. אבל כבר כתבתי דגם אי יומא דכפות תמרים שם האילן הוא ככ"ז מוחכ שגדלים בו תמרים שעל שם נקרא האילן קין. ואי לא לאו שמו תמר אלא אילן סרק.

שאלת שלמה ועמוד מס 82 וורטיקליו, שלמה אחרו בו יוקב הדופס עיי' תכנת אוצר החכמה

בס"ד
 כזאת ולכך רבותינו עמדו על ברור הדבר והשוו זה לזה כדאמרין שיעור הדס וערבה שלשה ואין להגביה הערבה על
 ההדס ולא לחפותו בו והמגביה והמחפהו בה עובר על דברי חכמים.

שולחן ערוך אורח חיים הלכות לולב סימן תרנא

צריך לחבר האתרוג ללולב בשעת נעונו ולנענע בשניהם יחד

ט"ז אורח חיים סימן תרנא ס"ק יד

בב"י בשם הרקנט"י סוד זה נגלה אלי בחלום בליל י"ט הא' של חג הסוכות נתאכסן אצלי חסיד א' אשכנזי שמו הר"ר יצחק ראיתי בחלום שהי' כותב השם
 ביו"ד ה"א והי' מרחיק הה"א אחרונה מן הג' אותיות א"ל מה זה עשית השיב כך נוהגים במקומינו ואני מחיתי בו וכתבתיו שלם ואשתומם על המראה
 ואין מבין למחר ראיתי שלא היה מנענע רק הלולב ומיניו בלא האתרוג והבנתי פתרון חלומי כו' כי כל הד' מינים רומזים בו ית' כדאי' במדרש כו' עכ"ל.
 וכ' בב"י בשם א"ח דאם נטלן שניהם בידו אחת כ' הר"ר שלמה דלא יצא כדאמר' בגמ' דלא אגדיה אתרוג עמהם משום דכתיב כפות ולא וכפות עכ"ל. ואין
 דברים אלו ברורים דאדרב' מוכח שם להיפך דאיתא ברף ל"ד יכול יהא אתרוג עמהם באגודה אחת אמרת וכי נאמר וכפות תמרים וכו' ולמה לא אמר יכול
 יהא עמהם ביד א' אפי' אם לא אגדו עמהם אלא ודאי דדוקא על האיגוד קפיד רחמנא שלא יהיה עמהם אבל ביד א' ל"ל בה ותו מדהזכירו בתוס' ואשר"י
 לעיל כמה דרכים היאך לעשות בברכה שתהי' עובר לעשייתה ואמרו שיברך קודם שיטול האתרוג ולא אמרו אפי' אם יטלנו רק שיטלנו ביד אחד עם
 הלולב כל שאפשר ולא יהיה יוצא ידי חיובו בזה אלא פשוט שודאי אם נטלן ביד אחד שיצא:

ביאור הגר"א אורח חיים סימן תרנא סעיף יא

צריך לחבר כו'. כמ"ש במדרש מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח כו' וקשרו כו' ואף שאין עמהם באגודה לחברם צריך וכן במנחות כ"ז א' ד' מינין
 שבלולב ב' מהן כו' וכן ישראל כו':

ויקרא רבה פרשת אמור פרשה ל

ד"א פרי עץ הדר זה הקדוש ברוך הוא
 שכתוב בו (תהלים קד) הוד והדר לבשת
 כפות תמרים זה הקדוש ברוך הוא שכתוב
 בו (שם/תהלים/צב) צדיק כתמר יפרח
 וענף עץ עבות זה הקדוש ברוך הוא דכתיב
 (זכריה א) והוא עומד בין ההדסים וערבי
 נחל זה הקדוש ב"ה דכתיב ביה (תהלים
 סח) סולו לרובב בערבות ביה שמו.

ויקרא רבה פרשת אמור פרשה ל

ד"א פרי עץ הדר אלו ישראל מה אתרוג זה
 יש בו טעם ויש בו ריח כן ישראל יש בהם
 בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים
 טובים כפות תמרים אלו ישראל מה התמרה
 הזו יש בו טעם ואין בו ריח כן הם ישראל יש
 בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים
 טובים וענף עץ עבות אלו ישראל מה הדס
 יש בו ריח ואין בו טעם כן ישראל יש בהם
 שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה
 וערבי נחל אלו ישראל מה ערבה זו אין בה
 טעם ואין בה ריח כן הם ישראל יש בהם בני
 אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים
 ומה הקדוש ברוך הוא עושה להם לאבדן אי
 אפשר אלא אמר הקדוש ברוך הוא ויקשרו
 כולם אגודה אחת והן מכפרין אלו על אלו

איוב פרק מ, כ-כב

כי בול הרים ישאו לו וכל חית השדה ישחקו שם: (כא) תחת צאֵלים ישֶׁבב בְּסֵתֶר קֶנֶה וּבְצֵה: (כב) יִסְכְּהוּ צִאֵלִים צִלְלוּ יִסְבוּהוּ עֲרָבֵי נַחַל

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף סד עמוד א

ואתם הדבקים בה' אלהים - כשתי תמרות הדבקות זו בזו.

טבלת סימני הלולבים	
לולב של התומר המצוי	לולב של הרקל הקנרי
צורה כללית: הלולב הולך ומתחרר בהדרגה כלפי קצהו, כמין יתר.	בדרך כלל הוא מתחרר בקצהו באופן פתאומי.
צבע: ירוק-אפרפר.	ירוק בהיר-כחלחל (לרוב).
שדרה: מסתיימת לרוב במרחק ניכר מקצה הלולב.	מסתיימת לא הרחק מקצה הלולב.
הוצין: (עלעלי השדרה) קשים (אשונים) מרוחקים זה מזה (בדוק בגב השדרה)	מונחים בצפיפות זה על גב זה. בגב השדרה ישנו רק מרחק קטן (כדי המחיצת שבתמר המצוי) — בין בסיסי ההוצין.

טבלת סימני העצים	
התומר המצוי	הרקל הקנרי
גובה האילן: עד 30 מטר בערך (100 = feet).	עד 19 מטר בערך (60 feet)
העובי: מ-25 ס"מ עד מחצית המטר (10—20 Inches)	מגיע לעובי רב יותר.
הגזע: מצמיח מבסיסו נצרים (חוטרים) העשויים לצמוח לגזעי משנה, בעץ הזקן מתקלפות פטוטרות החרות.	יחיד, אינו מצמיח נצרים, עבה וישר. מכוסה שרידים של פטוטרות עלים ישנים. כפות תמרים — הן החרות.
החריות: (העלים הגדולים יש חושבים אותם לענפים) קשים וחזקים. לכן כפופים הם רק במקצתם. העלעלים (הוצין) איז צפופים בו.	רכים וחלשים. לכן כפופים הם בצורת קשתות ומתנופפים ע"י הרוח. העלעלים (הוצין) צפופים בו מאד.
צבע החריות: ירוק-אפרפר או אפור-כחלחל	ירוק בהיר-כחלחל או ירוק בהיר בלבד.
הפרי: גלילי לרוב. בעל ציפה בשרנית עבה ומתוקה. טעים מזין ורגילים לאכלו. ארכו לפעמים עד 6 ס"מ (Inches 2.4) צבעו צהוב עד שחור כמעט.	כדורי פחות או יותר. ציפתו בשרנית פחות או יותר. אין רגילים לאכלו לפי שאין הנאה באכילתו. ארכו עד 2.5 ס"מ בערך (Inches 1) צבעו צהוב עד לאדמדם.